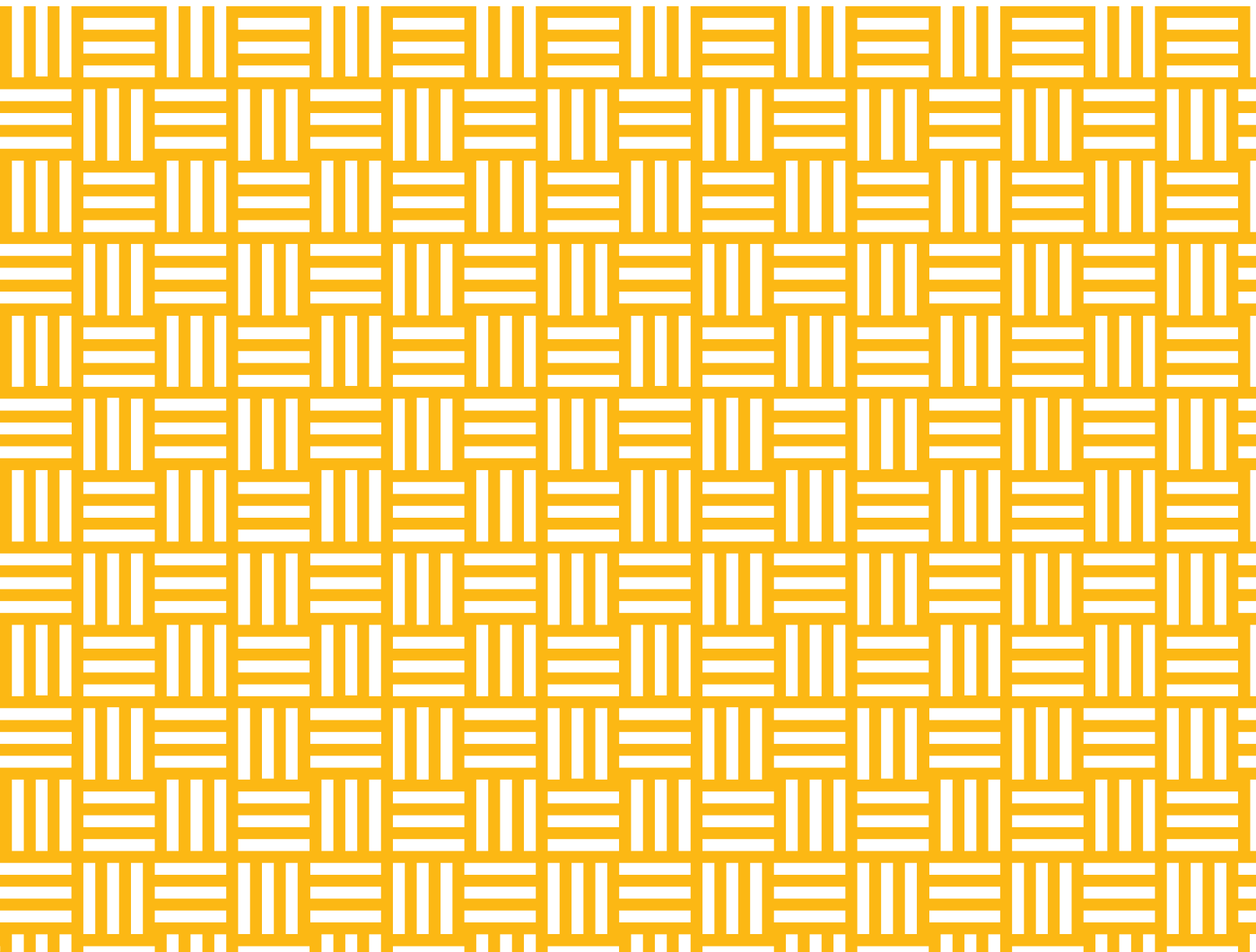

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara [BOSNA I HERCEGOVINA] 2018.

REZIME REZULTATA ISTRAŽIVANJA

**Indikatori nivoa
medijskih sloboda i
sigurnosti novinara
[BOSNA I
HERCEGOVINA]
2018.**

REZIME REZULTATA ISTRAŽIVANJA

**autorica Rea Adilagić
novembar, 2018**

Naslov u originalu

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara
[BOSNA I HERCEGOVINA] - rezime rezultata istraživanja 2018.

Izdavač

Udruženje / udruga BH novinari

Autorica

Rea Adilagić

Lektorica

Amela Šehović

Tiraž

100 primjeraka

Prelom

Lavi studio

*Elektronska verzija pu-
blikacije dostupna je na
safejournalists.net.*

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Kraljevine Holandije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Udruženja BH novinari i autora publikacije, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Kraljevine Holandije.

This project is funded by
The European Union

Kingdom of the Netherlands

Sadržaj

Rezime	5
Cilj projekta i metodologija istraživanja	5
Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	6
Indikatori B: Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	7
Indikatori C: Sigurnost novinara/ki	7
Pregled indikatora nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara/ki na Zapadnom Balkanu	9
A. Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	10
B. Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure	18
C. Sigurnost novinara/ki	24

Ciljevi projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate trećeg istraživanja provedenog u okviru regionalnog projekta Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara¹, koji implementiraju nacionalna udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Srbiji i sindikat u Crnoj Gori. Izvještaj je nastavak polazne studije koja je detaljnije predstavila zakonodavstvo, socio – ekonomsku i političku situaciju po pitanju medijskih sloboda i sigurnosti novinara i koja je identifikovala ključne izazove i preporuke za novinarske asocijacije i ostale zainteresovane aktere.² Glavni cilj drugog istraživanja je da utvrdi nova dešavanja i napravi poređenje sa nivoom medijskih sloboda i sigurnosti novinara/ki identifikovanim 2016. i 2017. godine.

Treće istraživanje provela je Rea Adilagić, na osnovu zajedničke metodologije razvijene za svih pet zemalja. Sljedeće metode su korištene za prikupljanje i analizu podataka:

¹ Projekat je finansiran od strane Evropske komisije u okviru programa Program za civilno društvo i medije 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.

² Udruženje/Udruga BH novinari, Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Bosna i Hercegovina), (Sarajevo: Udruženje/Udruga BH novinari, 2016)

- Analiza kvalitativnih dokumenata (Qualitative Documents Analysis - QDA), koja uključuje: istraživačke studije i analize sačinjene od strane drugih istraživačkih organizacija, akademske zajednice, NVO-a, individualnih istraživača; zvanični dokument koje su radile javne institucije (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izvještaji, zapisnici sa sastanka, saopštenja za javnost i dr.) i medijsko izvještavanje (tekstovi, članci, novinski izvještaji i drugi objavljeni materijali).
- Kvalitativni intervjui: 9 intervjua sa novinarima, medijskim ekspertima, predstavnicima javnih institucija i NVO-a.
- Zvanični statistički podaci dobiveni nakon obraćanja javnim institucijama ili prikupljeni sa dostupnih veb sajtova, kao i iz drugih objavljenih izvora.
- Anketa provedena među 242 novinara i novinarki, rađena u sklopu projekta Mediji za ljudska prava³, finansiranog od strane Evropske unije

(A) Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Medijska oblast je u bosanskohercegovačkoj legislativi veoma dobro regulisana. Ipak postoje zakoni koje bi trebalo doraditi: potrebno je usaglašavanje zakona o kleveti na entitetskim nivoima, uvođenje promjena u zakone o slobodi pristupa informacijama da bi se osigurali kraći rokovi za pristup informacijama koje ne zahtijevaju dodatnu obradu, te ažuriranje Zakona o komunikacijama na način da prati tehnološke promjene. Potrebna je i regulacija oglašivačkog tržišta i donošenje Zakona o transparentnosti medijskog vlasništva. Ipak, čak i kada zakonska regulativa zadovoljava očekivanja, nedostaje adekvatna implementacija zakona.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je tijelo nadležno za regulisanje rada i poslovanja u sektorima emitovanja i telekomunikacija (donošenje pravila, licenciranje, dodjeljivanje frekvencije itd.). Novinari/ke smatraju da bi RAK trebao bolje funkcionisati, te smatraju da je primijetan politički uticaj na ovu ustanovu. Javni sektor u Bosni i Hercegovini usmjerava značajna sredstva medijima na osnovu komercijalnih ugovora za oglašavanje i druge medijske usluge. Informacije o iznosima i o postupcima dodjele ovih sredstava se ne objavljuju. Kriteriji, koje koriste javne ustanove za odabir medija za plasiranje oglasa, najčešće nisu definisani niti su javno dostupni. Neadekvatna regulacija ovih pitanja otvara prostor za moguće zloupotrebe. Istraživanja nevladinog sektora

ukazuju na moguće primjere instrumentalizacije komercijalnih odnosa između javnog sektora i medija radi političkih interesa.

U BiH do sada nije bilo zabilježenih i dokazanih slučajeva kada nadležne vladine institucije filtriraju sadržaj na internetu, ali problem "online portala bez impresuma u BiH" konstantno raste. Često se radi o portalima koji su politički finansirani sa ciljem širenja propagande, a veliki je broj onih koji se pokreću radi zarade putem oglašavanja.

Ako govorimo o programima posvećenim nacionalnim manjinama na javnim servisima, oni donekle ispunjavaju zakonom zadate norme o programskoj minutaži posvećenoj ovim skupinama. Zakon nalaže minimum koji je moguće ispuniti u finansijski lošoj situaciji u kojoj se nalaze javni servisi. Realne potrebe za ovakvim programom su mnogo veće, posebno na jezicima nacionalnih manjina. Upravljačke strukture u javnim servisima birane su po političkoj liniji, a nefikasan sistem finansiranja ovih servisa u BiH i dalje traje. Nedostaje politička volja da se riješi ovo pitanje.(A1)

Kleveta je u BiH dekriminalizirana, a osnovu za zakone o kleveti FBiH i RS čine najviši demokratski principi evropske legislative. Zakoni uspostavljaju balans između prava na slobodu izražavanja i zaštite ugleda i dostojanstva ličnosti. Nedostaju podaci o tačnom broju godišnjih tužbi za klevetu – procjene govore da se sudovima podnese više od 100 tužbi godišnje. Ove tužbe jesu političko sredstvo pritiska na medije, pogotovo u manjim lokalnim zajednicama. Dio odgovornosti je svakako i na novinarima/kama, koji ne provjeravaju kontroverzne informacije, ili ne daju priliku drugoj strani da se izjasni o spornoj temi. Međutim, i onda kada su tužbe neutemeljene, kada klevete nema, tužbe su opet itekako pritisak, jer neki mediji nisu finansijski spremni za bilo kakve sudske procese. (A2)

Zakoni obavezuju medije na profesionalno i stručno praćenje izbornih aktivnosti, i zabranjuju favoriziranje političkih aktera i opcija. RAK monitoriše implementaciju ovih odredbi. Međutim objektivno, kapaciteti RAK-a ne dozvoljavaju monitoring svih medija u BiH. Dosadašnja istraživanja ukazuju na nepodjednaku zastupljenost partija u medijima tokom izborne kampanje. (A3)

Bosanskohercegovačka legislativa ne predviđa posebno licenciranje novinara/ki, niti zakon posebno definiše pojam novinara/ki. Sindikalno udruživanje i slobodan rad garantovani su zakonskom regulativom, ali je interes za sindikalno udruživanje u medijima nizak. Zabilježeni su slučajevi predstavnika vlasti koji onemogućavaju novina-

³ Puni naziv projekta: *Mapping Human Rights in media observing position on citizens, vulnerable layers of society and media community in BiH*

re/ke da izvještavaju sa pojedinih skupova.(A4)

Zaštita novinarskih izvora garantovana je zakonima o zaštiti od klevete, Kodeksom za štampu i online medije i principima Regulatorne agencije za komunikacije, kao i krivičnim zakonima na različitim novima pravosuđe vlasti. Međutim, neregulisana su pitanja sankcionisanja onih koji prekrše ovaj princip, te da li postoje i koji su to izuzeci od principa zaštite novinarskih izvora. (A5)

Slobodan pristup informacijama zakonom je regulisan na entiteskim i na državnom nivou. Ovaj zakon se odnosi na sve građane, a uključuje i novinare/ke. Međutim, mnogi novinari/ke ne koriste ovo pravo jer je postupak dobivanja informacija previše dug i kompleksan. Za neke informacije koje ne iziskuju posebnu primjenu, zakonski rok od 15 dana je predug. Novinarima/kama koji rade u informativnim medijima nakon 15 dana čekanja, ta informacija više nije korisna za svrhu za koju su je tražili. Pozitivan je primjer Centra za istraživačko novinarstvo, jer tuži institucije koje ne odgovaraju na njihove zahtjeve za pristup informacijama. Međutim, nisu svi mediji u finansijskoj mogućnosti da ulaze u sudske procese. Restrikcije za praćenje parlamentarnih sesija nisu predviđene legislativom, međutim u praksi je bilo ovakvih ili sličnih slučajeva. (A6)

(B) Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure

Značajan broj novinara/ki radi neprijavljeno ili sa neadekvatnim ugovorom. Čak ni potpisivanje ugovora ne pruža sigurnost u smislu punog uživanja prava koja proizilaze iz radnog odnosa. Najveći problem je kombinacija političkih i ekonomskih pritisaka. U 2018. godini povećan je broj kršenja radnih prava i broj vođenih radnih sporova u odnosu na prethodne godine. (B1)

Veliki problem za novinare/ke u privatnim medijima je zavisnost urednika/ca i uređivačke politike od vlasnika medija. Novinarima/kama nije dozvoljeno pisati kritičke tekstove o oglašivačima. Međutim, to nije uvijek pritisak vlasnika ili urednika. Čak i sami novinari/ke su svjesni da, ukoliko izgube oglašivača, vjerovatno će medij za koji rade ostati bez novaca za plate. Ovo je tipičan vid ekonomskog pritiska koji vodi cenzuri. (B2)

Nezavisnost novinarskih redakcija od upravljačkih tijela, kao princip nije dovoljno poštovan ni u javnim servisima ni javnim lokalnim medijima. Javni servisi su, kako vjeruju ispitanici, politizirani. Javni lokalni mediji ovise o budžetskim sredstvima lokalnih zajednica, što znači da nisu slobodni izvještavati kritički o vladajućim strankama u tim lokalnim zajednicama.(B3)

Neprofitnih medija kao takvih u BiH je sve manje. Postoje mediji koje uspostavljaju organizacije civilnog društva i finansiraju uglavnom strani donatori. Nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u ovim medijima je na višem nivou nego kod medija koji rade na ostvarivanju profita. Strani donatori ne vrše direktna uplitanja u uređivačke politike, već se fokusiraju na postavljanje tematskih prioriteta. U sferi elektronskog emitiranja postoji veoma malo neprofitnih medija. (B4)

Novinari/ke nemaju dovoljno slobode izvještavanju. Česti su slučajevi neprihvatljivih izmjena tekstova od strane urednika, odluka o neobjavlivanju tekstova i priloga, ako se tiču politički ili poslovno „neugodnih“ tema, te cenzure i autocenzure. Novinari/ke se slažu da su česti pritisci kako urednika, tako i vlasnika, međutim pritisci od političara sa vlasti su i dalje najalarmantniji problem u ovoj sferi. (B5)

(C) Sigurnost novinara/ki

Do septembra 2018. godine registrovani su slučajevi verbalnih i fizičkih napada na novinare/ke, ukupno njih 21. Veliki je broj ozbiljnih krivičnih djela protiv novinara/ki, a i dalje zabrinjava problem nekažnjivosti počinitelaca ovih djela. Ovi napadi uzrokuju strah i neizvjesnost među novinarima/kama, i na taj način imaju veoma negativan uticaj na slobodu izražavanja. (C1)

Novinari/ke su nezadovoljni reakcijom relevantnih institucija i političkih aktera, što su pokazali i protestima organizovanim u pet bosanskohercegovačkih gradova nakon brutalnog napada na novinara iz Banja Luke, okarakterisanog kao pokušaj ubistva. Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH napravila je pozitivan pomak kroz svoj prvi izvještaj i preporuke usmjerene prema unaprijeđenju stepena sigurnosti novinara/ki u BiH - uvođenje napada na novinare/ke kao posebnog krivičnog djela u krivično zakonodavstvo. (C2)

Ne postoje podaci pravosudnih i drugih javnih institucija o napadima na novinare/ke povezanim sa obavljanjem njihove profesionalne djelatnosti, jer se ovi napadi ne karakterišu niti evidentiraju drugačije od bilo kojeg drugog napada na građane. Kako žene u BiH i dalje predstavljaju ranjivu kategoriju stanovništva, prema kojoj su usmjereni različiti oblici diskriminacije, dodatno je otežan i položaj medijskih uposlenica. Istražni i sudski organi su spori u provođenju pravde, projekti jačanja kapaciteta postoje, ali nisu dovoljni. (C3)

**Komparativna tabela: Pregled indikatora
o nivou medijskih sloboda i sigurnosti
novinara na Zapadnom Balkanu**

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

A.1. Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi? (Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je pravo na slobodu izražavanja i informisanja zakonski garantovano? Da li obuhvata i pristup internetu? Da li su ove pravne garancije implementirane u praksu?	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je ustavima i medijskom legislativom, a uključuje i pristup internetu. Posebne odredbe koje regulišu online sferu ne postoje. Neke je zakone potrebno unaprijediti (zakone o kleveti, zakone o slobodi pristupa informacijama, Zakon o komunikacijama). Potrebno je regulisati državno oglašavanje i transparentnost medijskog vlasništva. Pravne garancije nisu dovoljno efikasno implementirane u praksu.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući pristup internetu. Nema specijalnih zakona koji regulišu online prostor. Neke pravne odredbe treba unaprijediti (Zakon o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama). Pravne garancije nisu efikasno implementirane u praksu.	Pravo na slobodu izražavanja regulisano je Ustavom i nizom medijskih zakona, koji obuhvataju i pristup internetu. Nema posebnih zakona koji regulišu online sektor. Kako su neki od medijskih zakona smatrani zastarjelim, trenutno je u toku izmjena Zakona o medijima i Zakona o RTCG. I dalje je veliki problem neadekvatna primjena zakona u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući pristup internetu. Nema specijalnih zakona koji regulišu online prostor. Pravne garancije su loše implementirane u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući i pristup internetu. Ne postoji poseban zakon kojim se reguliše online sektor. Zakonske garancije ne primjenjuju se dovoljno u praksi. Uopšteno govoreći, sloboda medija je na niskom nivou.

**A.1. Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je medijska legislativa razvijena na transparentan i inkluzivan način?	Generalna percepcija je da je proces transparentan, ali veoma spor. Trenutni zakoni zaostaju za tehnološkim napretkom.	U periodu izvještavanja, Nacrt amandmana na Zakon o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama predat je parlamentu. Proces je bio transparentan i inkluzivan.	Aktuelne izmjene Zakona o medijima i o nacionalnom javnom emiteru RTCG bile su transparentne i inkluzivne, ali se u finalni Nacrt Zakona o medijima ipak nisu uvrstile odredbe koje se tiču zaštite novinara od uticaja vlasnika.	U 2017, diskutovalo se o nekoliko izmjena Nacrta Zakona o RTK na zatvorenoj sesiji Parlamentarne komisije za medije. Proces nije bio ni transparentan niti inkluzivan.	Ovaj je proces bio relativno transparentan i inkluzivan, jer su u njemu učestvovala relevantna novinarska udruženja. Pravi se nacrt nove medijske strategije i najavljene su izmjene i dopune medijskih zakona.
Da li su postojali pokušaji državnih autoriteta da ograniče pravo na pristup internetu ili da blokiraju ili filtriraju određeni sadržaj na internetu?	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Parlamentarna komisija za medije predložila je usvajanje novog Zakona o medijima, usmjerenog, između ostalog, na "disciplinovanje portala". Ovu je inicijativu kritikovalo Udruženje novinara Kosova i drugi aktivisti, kao pokušaj kontrole sektora online medija.	U periodu izvještavanja SHARE fondacija zabilježila je sedam slučajeva blokiranja ili ograničavanja sadržaja na internetu. Nema dokaza da su državne vlasti pokušale narušiti slobodu izražavanja na internetu.
Da li regulatorno tijelo izvršava svoju misiju na nezavisan i nediskriminatoran način?	Novinari ne percipiraju Regulatornu agenciju za komunikacije kao nezavisno i nediskriminatorno tijelo, jer političari na vlasti direktno utiču na imenovanje nosilaca najviših funkcija unutar Regulatorne agencije za komunikacije.	U proteklih godinama nije zabilježen napredak u efikasnosti regulatora, ali je on još uvijek nije percipiran kao nezavisan od političara.	Formalno je nezavisnost regulatorne agencije garantovana, ali je potrebno povećati njene nadležnosti i uvesti mogućnost izricanja kazni. Smjena člana Savjeta Agencije za elektronske medije bila je dokaz direktnog političkog uticaja na Agenciju.	Regulator nije percipiran kao nezavisan. Imenovanje članova je politički motivisano.	Regulator nije percipiran kao dovoljno nezavisno i transparentno tijelo i ne koristi svoje zakonom propisane ovlasti. Na Vijeće se vrše politički uticaji i ono još uvijek radi u nepotpunom sastavu.
Da li postoji praksa državnog oglašavanja u medijima i da li je zloupotrijebljena za politički uticaj nad uredničkom politikom?	Državno oglašavanje u medijima nije adekvatno zakonski regulisano. Država ima ogroman uticaj na uredničku politiku medija koji primaju novac iz javnih budžeta. Različite državne institucije troše oko 30 miliona eura godišnje za oglašavanje u medijima.	Nova vlada je zaustavila praksu državnog oglašavanja u 2017. Ipak, na lokalnom nivou, opštine i dalje izdvajaju značajna sredstva iz opštinskih budžeta za lokalne medije. Udruženje novinara Makedonije upozorilo je na to da je ovakva praksa pogubna za profesionalno novinarstvo i da ona narušava nezavisnost lokalnih medija.	Generalno je mišljenje da oglašavanje javnog sektora predstavlja veliki prostor za zloupotrebu, te da se koristi kao vid finansijske pomoći medijima koji su naklonjeni vlasti.	Javne institucije izdvajaju sredstva za online medije na selektivan i netransparentan način. Baneri objavljeni na novinskim portalima ne predstavljaju nikakvu posebnu aktivnost ministarstva.	Državno oglašavanje nije na odgovarajući način regulisano zakonom. Prema tome, raspodjela sredstava često je selektivna i nije transparentna. To je jedan od glavnih mehanizama vršenja pritiska na medije i njihove uređivačke politike.

**A.1. Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li postoji neki vid medijske subvencije ili produkcije medijskog sadržaja od javnog interesa i kako je ona implementirana u praksi?	Nema medijskih subvencija.	Trenutno, ne postoji shema finansiranja koja bi podstakla produkciju sadržaja od javnog interesa. Postoji inicijativa da se uvedu subvencije za štampane medije i medije na jezicima nacionalnih manjina.	Trenutno nema medijskih subvencija.	Postoje sredstva iz Ureda za odnose s javnošću u okviru Ureda premijera, ali ovogodišnji poziv nije namijenjen medijima već nevladinim organizacijama.	Postoji shema finansiranja čiji je cilj podsticanje stvaranja sadržaja od javnog interesa u elektronskim, štampanim i online medijima. Ima mnogo nedosljednosti u njenoj primjeni: neki programi koji se finansiraju nisu od javnog interesa, postoji nedostatak evaluacije realizovanih projekata, zloupotreba i pogrešna primjena zakona itd. Finansiraju se čak i mediji koji krše etička pravila.
Koji su mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?	Ne postoje ovakvi mehanizmi. Nacionalne manjine i ranjive grupe nezadovoljne su programom koji proizvode javni servisi, a oni su namijenjeni upravo ovim grupama.	Nema mehanizama za finansijsku podršku jezičke raznolikosti u privatnim medijima. Javni servis (MRT) emituje radio i TV-programe na jezicima šest nevećinskih etničkih zajednica.	Mediji na jezicima nacionalnih manjina oslanjaju se samo na javne konkurse Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Međutim, posljednji takav konkurs raspisan je u prvom polovini 2017. godine.	Ne postoje mehanizmi za finansiranje privatnih medija na jezicima nacionalnih manjina. Javni servis (RTK) emituje programski sadržaj na jezicima svih manjina (srpski, bosanski, turski i romski). Od juna 2013. godine, srpska manjina ima svoj program RTK2.	Postoji shema finansiranja kojom se predviđa finansiranje iz državnog i opštinskog budžeta. Međutim, mediji na jezicima nacionalnih manjina još uvijek nisu finansijski održivi, jer ne postoji mehanizam finansiranja informativnih programa na različitim jezicima.
Da li su autonomija i nezavisnost javnih RTV-servisa garantovani i efikasno zaštićeni? Da li finansijski okvir osigurava nezavisnost i stabilno funkcionisanje? Da li nadzorna tijela predstavljaju društvo generalno?	Autonomija i nezavisnost je zakonski garantovana. Još uvijek nema adekvatnog sistema finansiranja za javne servise u BiH. Postoje indikacije da političari u velikoj mjeri utiču na imenovanje urednika i menadžmenta javnih servisa. Nadzorna tijela ne predstavljaju društvo generalno.	Autonomija i nezavisnost su garantovane, ali nisu implementirane. Finansijski okvir ne osigurava stabilno finansiranje. Vijeće Makedonske radio-televizije ne predstavlja društvo generalno.	Autonomija i nezavisnost uredništva i menadžmenta javnog servisa formalno je garantovana, ali je u praksi dovedena u pitanje smjenom dva člana Savjeta, njegovog predsjednika (koji je i dalje član Savjeta), kao i cjelokupnog menadžmenta i tima urednika. Zbog toga je trenutno ovo tijelo pod političkim uticajem, ali predstavlja društvo u cjelini. Finansiranje ovog medija je unaprijedeno – Vlada će za funkcionisanje RTCG u naredne tri godine osigurati oko 40 miliona eura.	Autonomija i nezavisnost javnog servisa je garantovana ali loše implementirana. Direktno finansiranje iz budžeta ne osigurava stabilan i nezavisan rad RTK. Novi nacrt Zakona o RTK predviđa novi kombinovani model: taksa koja se naplaćuje putem računa za struju i 0,4 % iz državnog budžeta. Nadzorno tijelo ne predstavlja društvo generalno, već je politizovano.	Autonomija i nezavisnost su garantovani po zakonu. Međutim, javni medijski servisi nisu finansijski nezavisni jer okvir za finansiranje ne osigurava njihovo stabilno funkcionisanje. Programsko vijeće ne kontroliše društvo, jer političari na vlasti utiču na imenovanje njegovih članova. Programsko vijeće ima samo savjetodavnu ulogu.

**A.2. Da li zakoni o kleveti uzrokuju strah među novinarima/kama?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su odredbe Zakona o kleveti previše stroge ili previše štite državne službenike?	Kleveta je dekriminalizovana prije 20 godina. Trenutna legislativa je u skladu sa evropskim standardima – odredbe ne štite previše državne službenike.	Kleveta je dekriminalizovana 2012. Na snazi je Zakon o građanskoj odgovornosti. Zakon se primjenjuje i njegove odredbe nisu restriktivne za novinare.	Kleveta je dekriminalizovana. Generalno je mišljenje da je lakše tužiti nego odbraniti se od tužbi zbog povrede časti i ugleda. Javni zvaničnici nisu pokazali veći stepen tolerancije na kritiku, a tu praksu ne razumiju ni sudovi.	Kleveta je dekriminalizovana. Građanski zakon protiv klevete i uvrede nema odredbe koje previše štite državne službenike.	Kleveta je dekriminalizovana, ali to nije poboljšalo situaciju u kojoj se nalaze novinari. Broj tužbi za nematerijalnu štetu još uvijek je veoma velik, a u nekim slučajevima iznosi naknadu su veoma visoki.
Koliko su tužbi državnih službenici podnijeli protiv novinara u protekle tri godine?	Veliki broj tužbi za klevetu podižu političari protiv novinara (više od 100 godišnje). Ovo uzrokuje mnogo straha i samocenzure, posebno među novinarima u lokalnim medijima.	Prema podacima Udruženja novinara Makedonije, u periodu izvještavanja, oko 35 novih tužbi za klevetu je podignuto protiv novinara. Ovaj je broj deset puta manji u poređenju sa 2012.	Crnogorski sudovi su od 2011. do sredine 2017. godine radili na 109 predmeta koji su se ticali naknade štete zbog povrede časti i ugleda. U tim slučajevima je od medija i novinara traženo više od milion eura, dok je u 24 slučaja presuđeno da mediji plate 45.300 eura.	U periodu izvještavanja nije bilo tužbi podignutih protiv novinara. Prema sudskom registru, bilo je 59 tužbi za kleveti i uvredu od 2009. Od ovih 59 slučajeva, 10 tužbi su podigli državni službenici – većinom moćnici.	Ne postoje zvanični podaci o broju tužbi koje su podnijeli javni službenici. Ukupan broj tužbi podnijetih protiv novinara tokom perioda izvještavanja je 650. Broj svih neriješenih tužbi (uključujući i one iz prošlih godina) je 1011.
Postoje li primjeri upotrebe pravnih odredbi u cilju "ušutkivanja" novinara u legitimnim kritikama ili u istraživačkom novinarstvu?	Protiv novinarkе dnevnog lista Oslobođenje podignuto je 105 tužbi za klevetu. Magazin Slobodna Bosna je prestao sa štampanjem printanog izdanja 2015. godine zbog velikog broja tužbi za klevetu.	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Takvi slučajevi nisu registrovani. Ipak, smatra se da veliki broj tužbi po ovom osnovu, visoki iznosi naknade, kao i nizak stepen tolerancije na kritiku javnih funkcionera zajedno doprinose efektu "zastrašivanja" među novinarima.	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Takvi slučajevi nisu zabilježeni.
Da li je sudstvo strukturisano na način da je politički motivisano protiv nekih novinara? Kakve su kazne izrečene?	Sudovi su pod jakim političkim uticajem. Osnovni sud u Banjoj Luci je donio nekoliko kontroverznih presuda u korist određenih političara koji su tužili medije ili pojedine novinare za klevetu.	Visoke sankcije izrečene su novinarima ili medijima u nekoliko tužbi koje su podnijeli predstavnici vladajuće stranke Demokratska unija za integracije. Ove odluke se percipiraju kao politički motivisane.	Nije bilo takvih slučajeva.	U pojedinačnim slučajevima sudije su bili politički motivisani. Naprimjer, u slučaju novinara koji je fizički napadnut, sud je izrekao četveromjesečnu uslovnu kaznu za počinoca.	Može se steći utisak da je u nekim slučajevima bilo političkog uticaja na odluke suda – ministar unutrašnjih poslova protiv sedmičnih novina NIN i ministar unutrašnjih poslova protiv portala Peščanik.
Da li sudovi prepoznaju samoregulatorne mehanizme (ukoliko postoje)? Da li prihvataju validnost objavljenog odgovora, demantija, izvinjača?	Sudovi prepoznaju demantije i javna izvinjača prilikom odlučivanja o nematerijalnoj šteti.	Sud može uzeti u obzir odluke Etičkog vijeća za medije u Makedoniji, ali nije obavezan to učiniti.	Sudovi nisu u obavezi razmatrati odluke koje je donijelo neko samoregulatorno tijelo.	Sudovi ne uzimaju uvijek u obzir odluke samoregulatornog tijela.	Sudovi nemaju obavezu da uzmu u obzir odluke samoregulatornog tijela. Advokati obično dostavljaju odluke Vijeća za štampu kada je prekršen Etički kodeks.
Šta novinari misle o zakonu/ima o zaštiti od klevete? Da li su obeshrabreni da istražuju i pišu kritike?	Novinari prepoznaju tužbe za klevetu kao ogromno sredstvo pritiska, posebno za novinare u manjim lokalnim zajednicama. Mnogi mediji nisu finansijski u mogućnosti da učestvuju u sudskim postupcima.	Samo mali broj novinara smatra da prijetnja tužbom za klevetu utiče na njihov rad.	Istraživanje iz 2018. godine pokazalo je da oko 49% novinara ističe da opasnost od tužbe ekstremno utiče na njihov rad.	Generalno, novinari nisu obeshrabreni da istražuju i pišu kritičke tekstove.	Novinari imaju različita mišljenja o negativnom uticaju koji tužbe zbog kleveta imaju na njihov rad. U prethodnoj anketi, 26% novinara reklo je da prijetnja klevetom veoma utiče ili u izuzetnoj mjeri utiče na njihov rad.

**A.3. Da li postoji dovoljan stepen pravne zaštite političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je politički pluralizam regulisan u medijskoj legislativi (za neizborni period)?	Postoje samo generalni principi za emitere koji se odnose na pluralizam političkih ideja i izvora informacija.	Ne postoje posebne odredbe za zaštitu političkog pluralizma u neizbornom periodu. Postoji samo generalni princip za emitere da odražavaju različita politička stanovišta i da izvještavaju na uravnotežen i objektivna način.	Van izbornih perioda, postoji samo generalna preporuka da mediji u programu reflektuju različite političke poglede. Izmjene Zakona o elektronskim medijima definišu pravila za medijsko praćenje izbornih kampanja, kao i za političko oglašavanje.	Postoji samo generalni princip za emitere da odražavaju različita politička stanovišta.	Politički pluralizam u periodu van predizborne kampanje garantovan je samo u Zakonu o javnim medijskim servisima.
Da li su regulatorna tijela obavezna da monitorišu i štite politički pluralizam?	Prema Zakonu o komunikacijama BiH, regulatorni principi emitovanja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja. Iz ovoga proizlazi da je Regulatorna agencija za komunikacije obavezna voditi računa o provedbi ovih regulatornih principa u sferi audio-vizuelnih medijskih usluga, bilo da se radi o vremenu izborne kampanje ili o bilo kojem drugom periodu.	Regulator je obavezan monitorisati samo audio-vizuelne medije u toku izborne kampanje. Nadležan je izricati sankcije medijima koji ne prate nametnute principe, a u proteklom godinama povećao je broj izrečenih sankcija.	Novim izmjenama Zakona o elektronskim medijima usvojena je obaveza Savjeta regulatornog tijela da usvaja propise kojima se uređuju prava i obaveze emitera kada je u pitanju izborna kampanja i oglašavanje. Tokom posljednjih izbora, AEM je vršio monitoring medijskog praćenja izbora.	Regulator je zakonski obavezan monitorisati medije samo u izbornom periodu.	Zakon o elektronskim medijima predviđa obavezu regulatora da zaštiti politički pluralizam u medijima tokom izborne kampanje. Međutim, regulator nije vršio nadzor medija tokom predsjedničkih izbora 2017. i beogradskih izbora 2018. godine.
Koje su zakonske obaveze medija tokom izborne kampanje?	Izborni zakon predviđa princip pluralizma za sve medije. Zakon o komunikacijama propisuje generalne principe emitovanja, koji uključuju zaštitu slobode izražavanja i različitosti mišljenja, fer, tačno i nepristrasno izvještavanje.	Izborni zakon i podzakonski akti propisuju pravila za fer i jednak pristup svim političkim strankama, objektivno, fer i uravnoteženo izvještavanje itd.	Zakon o izboru odbornika i poslanika propisuje da su mediji dužni dosljedno primjenjivati načela ravnopravnosti svih podnositelja izbornih lista i kandidata s tih lista, kao i objektivno i balansirano izvještavati.	Izborni zakon i Kodeks Komisije o nezavisnosti medija obavezuje medije na to da osiguraju fer i jednak pristup političkim strankama, objektivno, fer i uravnoteženo izvještavanje.	Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim medijskim servisima propisuju pravila o pravednom i uravnoteženom predstavljanju političkih stranaka, koalicija i kandidata. Regulator usvaja Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizbornih kampanja.
Da li političke partije i kandidati imaju fer i jednak pristup medijima u neizbornom periodu i tokom predizborne kampanje?	Političke partije nemaju fer i jednak pristup medijima, što je naročito vidljivo u izbornom periodu.	Prema izvještaju OSCE-a, tokom opštinskih izbora u oktobru 2017. došlo je do poboljšanja pristupa različitim političkim stavovima u medijima – u poređenju s prethodnim izborima.	Postoji praksa političke pristrasnosti i nejednakog pristupa medijima različitih političkih aktera. Kontinuirano nejednak pristup medijima bio je očigledan tokom predsjedničkih izbora u aprilu 2018. godine, na isti način kao što je bio vidljiv u prethodnim izbornim ciklusima.	Političke stranke generalno imaju fer i jednak pristup medijima tokom neizbornog perioda i predizborne kampanje.	Političke partije nisu imale fer i ravnopravan pristup medijima kako za vrijeme predizborne kampanje, tako i u periodu van predizborne kampanje.

**A.4. Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li novinari moraju biti licencirani od strane države?	Novinarima nisu potrebne posebne licence za rad. Ne postoji pravna definicija pojma "novinar/ka".	Novinarima nije potrebna licenca od državnog autoriteta, ali Zakon o medijima sadrži restriktivnu definiciju pojma "novinar". Bilo je inicijativa da se uvedu "licence" za novinare, ali Udruženje novinara Makedonije nije prihvatilo ove restrikcije.	U Crnoj Gori ne postoje licence za bavljenje ovom profesijom, već o tome odlučuju redakcije.	Novinarima ne trebaju državne licence da bi započeli rad u medijima.	Novinari ne trebaju biti licencirani od strane države.
Da li se dešavalo da su novinari odbijeni da izvještavaju sa određenih događaja/mjesta?	U januaru 2017. novinarima N1 TV onemogućeno je izvještavanje iz Palate pravde RS-a. Ekipi medija Prijatelji Srebrenice onemogućeno je izvještavanje iz Memorijalnog centra "Potočari".	Ovakvi slučajevi nisu registrovani u periodu izvještavanja.	Svaki četvrti novinar bio je nekada uskraćen da izvještava sa mjesta događaja jer nije imao akreditaciju. Bilo je nekih ozbiljnijih slučajeva: ekipi portala Fos Media bilo je zabranjeno da u izbornoj noći za lokalne izbore izvještava iz štaba Koalicije za 21. vijek.	Jedna javna ustanova prestala je komunicirati sa novinarima i provodila je negativnu kampanju protiv novinara. Udruženje novinara Makedonije je reagovalo i javna ustanove je zaustavila ovu kampanju.	Trend prema kome političke vlasti ne pozivaju ili sprečavaju neke novinare da izvještavaju sa izvjesnih događaja održao se i u 2018. Prema bazi podataka kojom raspolaže Nezavisno udruženje novinara Srbije, bilo je 13 takvih slučajeva.
Da li su novinari organizovani u profesionalne organizacije? Ako jesu, na koji način? Postoje li pritisci na novinarske asocijacije i članove asocijacija?	Prema anketi, oko 50% novinara su članovi jednog od pet registrovanih udruženja; Udruženje "BH novinari" je bilo žrtva političkih pritisaka i verbalnih napada. U martu 2018. članica jednog opštinskog vijeća prijetila je Sekretarijatu "BH novinara" pravnom tužbom.	Udruženje novinara Makedonije najstarija je (djeluje od 1946. godine) i najveća asocijacija, članica Međunarodne novinarske federacije (IFJ). Makedonska asocijacija novinara (MAN), koja je aktivna od 2013, smatra se bliskom opozicijskoj partiji VMRO-DPMNE.	Profesionalna prava novinara štite tri udruženja novinara. Novinari su slobodniji da se učlane u udruženja, ali je ipak samo 23,5% njih spremno biti njihov dio jer smatraju da im udruženja ne mogu pomoći u zaštiti prava. Nije bilo formalnih pritisaka na lidere i članove udruženja novinara.	Novinari su slobodni da se učlane u profesionalna udruženja. Nema dokaza o pritiscima. Na Kosovu postoje dva novinarska udruženja: Udruženje novinara Kosova i Asocijacija novinara iz Srbije, čiji su članovi primarno iz zajednice Srba.	Novinari su članovi udruženja u manjem broju. Postoje dva glavna udruženja: Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS). Ostala udruženja su regionalna, a među njima je najaktivnije Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV). Udruženja su pod stalnim pritiskom, posebno kada kritikuju političare na vlasti u slučajevima kršenja slobode medija.
Da li su novinari organizovani u profesionalne sindikate? Ako jesu, na koji način? Postoje li pritisci na vođe sindikata i članove asocijacija?	Postoje sindikati unutar javnih servisa. Unutar državnog javnog servisa (BHRT) djeluju dva sindikata. Postoje također: Sindikat grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika u BiH i Sindikat medija i grafičara Republike Srpske. Neki od njih su prijavljivali pritiske. Nedostaje sindikat novinara na državnom nivou.	Postoji Nezavisni sindikat novinara i medijskih radnika, osnovan 2010. godine.	Postoje dva granska sindikata: Sindikat medija Crne Gore i Sindikat informativne, grafičke i izdavačke djelatnosti, koji su potpisali Sporazum o zajedničkom nastupu. Sindikat medija Crne Gore okuplja gotovo 50% zaposlenih u medijima, a odnedavno dio ovog sindikata je i oko 270 zaposlenih u javnom servisu. Nema otvorenih pritisaka na sindikalne lidere.	Nema sindikata koji predstavlja interese svih novinara na Kosovu.	Samo mali broj novinara su članovi sindikata, a sindikati su slabi i izloženi stalnim pritiscima. Nije potpisan nikakav kolektivni ugovor za zaštitu radnih prava novinara.

**A.4. Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su novinari slobodni da postanu članovi sindikata? Koliko je novinara učlanjeno u sindikat?	Nema preciznih podataka o broju novinara članova sindikata. "BH novinari" izvještavaju o restrikcijama za novinare i medijske radnike koji se učlanjuju u sindikate. Procjene su da samo 16% privatnih medija ima organizovane sindikate.	Postoji sindikat u javnom servisu, a skoro da nema sindikata u privatnim medijima. Nema pouzdanih podataka o članstvu, jer se neki članovi "kriju" usljed straha i pritisa.	Svaki peti novinar nije slobodan da bude sindikalno organizovan, a ipak je čak 38% anketiranih dio nekog sindikata. Neke kolege svjedoče da im je priječeno ako se učlane u sindikat.	Javni servis, Radio televizija Kosova (RTK), ima dva sindikata. Ranije je bilo pritisa na vođu jednog od ovih sindikata.	Većinom su novinari slobodni da postanu članovi sindikata, ali uglavnom nisu zainteresovani za to jer su sindikati slabi, mada ima i drugih razloga.
Da li postoji vijeće za štampu i ako postoji, da li postoje pritisci na njegove članove?	Vijeće za štampu postoji 18 godina i jedino je samoregulatorno tijelo u BiH. Ne postoje direktni politički pritisci, ali u posljednje tri godine desila su se tri organizovana hakerska napada na internetsku stranicu Vijeća za štampu.	Etičko vijeće u Makedoniji osnovano je 2013. godine kao samoregulatorno tijelo. Skoro sve nacionalne TV-stranice, novinski portali i štampani mediji su članovi ovog tijela.	Medijski savjet za samoregulaciju osnovan je 2012. godine. Okuplja 19 medija, dok neki od vodećih medija poput Dana, Vijesti, Monitora i TV-vijesti imaju svoje ombudsmene. Nije bilo pritisa, ali je Medijski savjet veoma slab i zbog nedostatka finansija Komisija koja se bavila žalbama trenutno ne radi.	Postoji Vijeće za štampu Kosova, a nema dokaza o pritiscima na njegove članove.	Postoji Vijeće za štampu, samoregulatorno tijelo koje pokazuje veoma pozitivne rezultate u svom radu. Pritisci koji se vrše na ovo tijelo su indirektni i suptilni.

**A.5. Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kako je povjerljivost novinarskih izvora garantovana u legislativi?	Povjerljivost novinarskih izvora garantovana je nizom zakona, no, neka pitanja treba preciznije riješiti.	Garantovano je u Ustavu i nekoliko pravnih akata.	Povjerljivost izvora je garantovana Zakonom o medijima, a novim izmjenama ovog zakona predviđeno je da se zaštita izvora u cjelini usaglasi sa standardima Vijeća Evrope.	Povjerljivost novinarskih izvora je garantovana Zakonom o zaštiti novinarskih izvora, koji je na snazi od 2013. godine.	Garantovana je Zakonom o javnom informisanju i medijima i Krivičnim zakonikom.
Da li je povjerljivost novinarskih izvora poštovana? Da li je bilo primjera naređivanja novinara da otkriju svoje izvore i da li je to bilo opravdano u svrhu zaštite javnog interesa?	Povjerljivost novinarskih izvora generalno je poštovana u periodu izvještavanja. Nisu prijavljeni novi slučajevi kršenja ovog prava.	Povjerljivost novinarskih izvora generalno je poštovana u periodu izvještavanja. Novi slučajevi nisu registrovani.	Povjerljivost izvora generalno se poštuje. Međutim, u jednom slučaju novinari dnevnika Vijesti saslušavani su u policiji i od njih je traženo da otkriju izvore informacija za tekst iz 2017. godine.	Povjerljivost novinarskih izvora generalno je poštovana. Nisu registrovani novi slučajevi.	Uglavnom se poštuje. Nisu zabilježeni nikakvi ozbiljni slučajevi davanja naredbi novinara da otkriju svoje izvore.
Da li je bilo sankcija protiv novinara koji su odbili otkriti identitete svojih izvora?	Ovakvi slučajevi nisu registrovani.	Novi slučajevi nisu registrovani.	Nije poznato ima li ovakvih slučajeva.	Ovakvi slučajevi nisu registrovani.	Takvi slučajevi nisu zabilježeni.
Da li se novinari osjećaju slobodnim da traže pristup izvorima informacija i ostanu u kontaktu s njima?	Intervjuisani novinari generalno su slobodni odabrati vlastite izvore i održavaju komunikaciju sa svojim izvorima.	Prema intervjuisanim novinarima, oni se osjećaju slobodnim da održavaju kontakte sa svojim izvorima informacija.	Skoro 57% anketiranih novinara veoma često ili svakodnevno održava kontakt sa izvorima informacija.	Novinari tvrde da se osjećaju slobodnim da održavaju kontakt sa svojim izvorima informacija.	Mišljenja novinara po ovom pitanju su podijeljena. Naglašava se problem kako novinar može zaštititi anonimnost izvora u slučaju presretanja komunikacije.

**A.6. Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koja su pravna pravila o pristupu oficijelnim dokumentima i informacijama koje su relevantne novinarima?	Pristup informacijama garantovan je zakonima na državnom i entitetskim nivoima. Ne postoje posebne odredbe koje se odnose samo na novinare.	Pristup je garantovan zakonom, ali implementacija je loša. Nema posebnih odredbi koje se odnose na novinare. U februaru 2018. godine, Ministarstvo pravde je najavilo kreiranje nacrta amandamana na Zakon o slobodi pristupa informacijama, ali ovaj dokument nije objavljen do kraja septembra 2018.	Pravo na pristup zvaničnim dokumentima i informacijama regulisano je Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Izmjene ovog zakona iz 2017. godine još su više otežale pristup informacijama jer državni organi imaju mogućnost informaciju proglasiti tajnom i time novinarima onemogućiti dolazak do nje.	Pristup je garantovan. Amandmani na Zakon o slobodnom pristupu oficijelnim dokumentima usvojeni 2017. skratili su rok za državne institucije da odgovore na zahtjeve za pristup javnim informacijama sa 15 na 7 dana. Novinari su to ocijenili kao pozitivan pomak za svoj rad.	Pristup je garantovan zakonom. Ne postoje konkretne odredbe koje vrijede samo za novinare.
Da li novinari koriste ova pravila? Da li javni organi poštuju ova pravila bez zakašnjenja? Koliko su odbijenica novinari prijavili?	Mnogo novinara ne koristi ove odredbe, jer je rok od 15 dana za odgovor na zahtjev za pristup informacijama najčešće predug za novinarski posao. Centar za istraživačko novinarstvo šalje hiljade zahtjeva javnim institucijama, ali one često odbijaju pristup javnim dokumentima.	Novinari nisu dovoljno dobro informisani o pravilima i rijetko ih koriste. Oni koji su zahtijevali informacije često su odbijeni.	Skoro svaki treći anketirani novinar nikada nije tražio slobodan pristup informacijama, a gotovo jednak broj njihovih kolega slao je zahtjeve i bio odbijen. Od 67 zahtjeva koje su novinari poslali tokom 2017. odbijeno je 13. Za prvih sedam mjeseci ove godine, novinari su poslali 20 zahtjeva, a odbijeno je njih 8.	Ova pravila ne koristi mnogo novinara. Intervjuisani novinari tvrde da su bili odbijeni kada su tražili pristup dokumentima ili informacijama.	Istraživački novinari koriste ovo pravo više nego oni koji rade na dnevnom izvještavanju. Državne institucije često ne osiguraju pristup informacijama, a najveći problem su javna preduzeća.
Da li su sudovi transparentni? Da li je pristup medija pravnim procedurama osiguran na nediskriminatornoj osnovi i bez nepotrebnih restrikcija?	Mišljenja novinara o otvorenosti i transparentnosti sudova su podijeljena. Nekim sudovima nedostaju kapaciteti da bi osigurali pristup informacijama u predviđenom roku i da poštuju princip transparentnosti.	Generalna je percepcija među novinarima da sudovi nisu dovoljno transparentni.	Sudjenja su uglavnom, osim u posebnim slučajevima, otvorena za javnost. Ročišta u slučaju poznatom kao "Državni udar" i dalje se uživo prenose. Ipak, oko 37% anketiranih kazalo je da sudovi pokazuju nizak stepen otvorenosti, a svaki treći novinar ocjenjuje sudove kao veoma ili potpuno netransparentne.	Sudski procesi su generalno otvoreni za medije. Nisu prijavljeni slučajevi diskriminatorne zabrane izvještavanja sa sudskih procesa.	Sudovi nisu dovoljno transparentni, ali to uglavnom zavisi od osobe koja je na čelu institucije.
Da li je pristup javnosti parlamentarnim sesijama osiguran? Da li postoje restrikcije za novinare da prate rad parlamenta?	Formalno, nisu predviđene restrikcije za novinare u izvještavanju sa parlamentarnih sesija. Ipak, u 2017. novinaru TVN1 nije dozvoljeno izvještavanje iz Palate pravde Republike Srpske. Dopisnicima agencije Beta i BN televizije iz Bijeljine onemogućen je ulazak u Palatu pravde RS-a.	Parlamentarne sesije su otvorene za novinare. Nije bilo slučajeva ograničavanja ovog prava u periodu izvještavanja.	Parlamentarna zasjedanja se prenose na javnom servisu. U istraživanju sa novinarima, Skupština je već treću godinu za redom ocijenjena kao najtransparentnija institucija. 25% ispitanika smatra da je Skupština pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost.	Generalno, zasjedanja Skupštine Kosova, Predsjedništva i parlamentarne komisije su otvorena za javnost i novinare.	Pristup sjednicama skupština na nacionalnom i lokalnom nivou uglavnom je osiguran putem direktnih prijenosa. Međutim, ima slučajeva kada su novinari bili spriječeni da propisno obavljaju svoj posao (Skupština grada Valjeva).
Koliko su transparentni vlada i ministarstva?	Svi intervjuisani novinari i eksperti slažu se da vlade i ministarstva nisu dovoljno transparentni.	U poređenju s prethodnim godinama, postoji generalna pretpostavka među novinarima da je vlada povećala stepen transparentnosti.	50% ispitanika vidi vladu kao djelimično transparentnu, dok je nešto više od 18% njih istaklo da je vlada pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost.	Skoro svake sedmice, premijer drži pres-konferenciju, u poređenju sa ranijim premijerima koji to nisu praktikovali. Ministarstva često odbijaju dati odgovore novinarima kada oni traže informacije radi izvještavanja.	Vlada i ministarstva nisu dovoljno transparentni: sjednice državnih tijela na nacionalnom i lokalnom nivou još uvijek su uglavnom zatvorene za javnost. Komunikacija sa novinarima uglavnom je ograničena na saopštenja za javnost i konferencije za novinare.

B.1. Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava sa ciljem ograničavanja njihovih sloboda? (Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko je novinara potpisalo ugovore? Da li imaju adekvatnu socijalnu zaštitu? Koliko su visoke plaće novinara? Da li su redovno isplaćivane?	Mnogo novinara nije formalno zaposleno ili imaju neadekvatne ugovore. Oni s potpisanim ugovorom o radu često nisu efikasno zaštićeni i ne uživaju sva prava garantovana radnim zakonodavstvom. Prema anketi, više od 61% novinara je u stalnom radnom odnosu. Plaće iznose od 500 do 1.000 KM, ali su u lokalnim medijima mnogo niže.	Pola novinara zarađuje manje od prosječne plaće, a vrlo često plaće nisu redovne. Prosječna plaća novinara je 18.800 MKD neto (oko 300 eura) mjesečno, što je oko 30% manje od prosječne plaće u 2018. Više od polovine ukupnog broja novinara nema potpisane ugovore o radu.	Nema podataka o tome koliko novinara ima ugovore o radu, ali je prema evidenciji Zavoda za statistiku došlo do ponovnog smanjenja zaposlenih u medijskom sektoru, u kome trenutno radi 1.350 osoba. Plaće novinara su ispod državnog prosjeka i više od trećine anketiranih novinara prima od 400 do 500 eura. Zarade su veće u privatnim medijima, dok zarade onih novinara koji rade u lokalnim medijima kasne i do osam mjeseci.	Ekonomska nesigurnost, strah od gubitka posla, potcijenjenost posla, neplaćeni prekovremeni rad su u 2018. i dalje problemi novinara. Mnogi novinari rade a da nikada ne potpišu ugovor o radu i nemaju socijalnu zaštitu.	Nema nikakvih preciznih podataka, ali poznato je da mnogi novinari rade bez ugovora o radu. Veoma mali broj medija nudi socijalnu zaštitu za novinare. Plaće su male, a postoje i žalbe da se ne isplaćuju redovno. Istraživanje rađeno u okviru ovog projekta prije dvije godine pokazalo je da je 22,5% intervjuisanih novinara reklo da je njihova mjesečna plaća između 300 i 400 eura, 13,5% se izjasnilo da ima plaću između 200 i 300 eura, dok 16,2% ima plaću između 400 i 500 eura.

B.1. Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava sa ciljem ograničavanja njihovih sloboda? (Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kakvi su radni uslovi novinara? Koji su najveći problemi s kojima se susreću na radnim mjestima? Da li percipiraju svoju poziciju kao poboljšanu ili pogoršanu u odnosu na prethodni period?	Rad "na crno" – neredovna primanja, prevelik obim posla, neplaćeni prekovremeni rad, strah od gubitka posla. Prema podacima Linije za pomoć novinarima u 2018. je povećan broj slučajeva kršenja novinarskih radnih prava.	Kolektivni ugovori nisu potpisani sa menadžmentom privatnih medija, što konsekventno ugrožava socijalnu sigurnost ovih profesionalaca. Strah od gubitka posla je konstantan i ovo je ostalo nepromijenjeno u protekle dvije godine.	Preopterećenost, rad "na crno" i prekovremeni rad su najčešći problemi. Čak 63% anketiranih istaklo je da se radno vrijeme novinara povećalo. Oko 60% anketiranih tvrdi da je ekonomski položaj novinara veoma ili djelimično oslabio. Skoro 15% anketiranih prinuđeno je da radi dodatni posao. Ojačali su pritisci zbog pravljenja profita i senzacionalizma.	Rad "na crno" je još uvijek veliki problem za kosovske novinare. Oni rade prekovremeno ili tokom praznika bez kompenzacije. Novinari tvrde da se njihova pozicija pogoršala u odnosu na prethodne godine.	Novinari u Srbiji veoma dugo rade u teškim uslovima. Oni su pod stalnim pritiscima, kako izvan redakcije tako i u samoj redakciji. Njihova socijalna sigurnost je ugrožena zbog slabih sindikata.

B.2. Koji je stepen uredničke nezavisnosti u privatnim medijima u odnosu prema vlasniku medija i upravnim organima? (Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko medijskih kuća ima internu organizacijsku strukturu takvu da redakciju čini odvojenom i nezavisnom od menadžmenta i sektora za marketing?	Redakcije u privatnim medijima su i dalje zavisne od menadžmenta i odjela za marketing. Većina privatnih medija nema takvu internu organizacijsku strukturu.	Samo najveće medijske kuće drže redakcije odvojenim od menadžmenta. Međutim, redakcije su generalno pod jakim uticajem menadžmenta i marketinškog sektora, kao i političkih interesa.	Nije poznato da je neka medijska kuća usvojila ovakva pravila. Ranije je bilo primjera da neki mediji ne dozvoljavaju kritičko izvještavanje o oglašivačima.	Veći mediji drže redakcije odvojenim, ali su ipak uvijek pod uticajem menadžmenta i sektora za marketing.	Većina privatnih medija nema svoje unutrašnje strukture radnih mjesta, ali također nedostaju drugi zakonski akti koji bi osigurali nezavisnost redakcija od drugih službi.
Da li privatni mediji imaju pravila o uredničkoj nezavisnosti od vlasnika medija i menadžmenta? Da li su ova pravila poštovana?	Interni pravilnici su usvojeni samo u većim regionalnim medijima, kao što su N1 i Al Jazeera. Nema profesionalne autonomije u privatnim medijima. Ključni problem je u tome što sami novinari obično ne žele napisati kritičke članke o kompanijama koje se oglašavaju u medijima za koje ti novinari rade, jer bi time medij izgubio izvor finansiranja, pa posljedično i novac za plaće.	Ova problematika ostala je nepromijenjena u odnosu na 2016. – veoma malo medija ima pisane interne uredničke pravilnike. Urednička nezavisnost od vlasnika medija i menadžmenta generalno je ugrožena u većini medija u Makedoniji.	Nije usvojen predlog Sindikata medija i preporuka Vijeća Evrope da se osigura urednička nezavisnost redakcije kroz novi zakon o medijima. Prijedlog je bio zasnovan na preporukama Vijeća Evrope.	Veoma malo medija ima ova pravila. Ipak, urednička nezavisnost medija na Kosovu od ekonomskih i političkih pritisaka i dalje je ugrožena.	Gotovo da nema medijske kuće u Srbiji koja je usvojila interna pravila o zaštiti svoje uređivačke politike od vlasnika i organa upravljanja. Jedini poznati primjer je novinski portal Južne vesti. Svega 12 medijskih kuća je prihvatilo potpisati anekse ugovora o radu (koje su sastavili advokati Nezavisnog udruženja novinara Srbije) a čiji je cilj poboljšanje zakonskog i profesionalnog statusa novinara.

**B.2. Koji je stepen uredničke nezavisnosti u privatnim medijima u odnosu prema vlasniku medija i upravnim organima?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li privatni mediji imaju usvojene interne kodekse o uredničkoj nezavisnosti ili podliježu generalnom kodeksu?	Većina privatnih medija nema interni kodeks, već podliježu generalnom etičkom kodeksu.	Privatni mediji nemaju interne etičke kodekse. Podliježu generalnom etičkom kodeksu, a to je Kodeks Udruženja novinara Makedonije.	Privatni mediji nemaju interne kodekse, već se oslanjaju na generalni etički kodeks. Radi se na izmjenama ovog dokumenta, koji će regulisati i online komentisanje i tako obavezati portale na njegovo poštovanje.	Veoma malo medija ima interne etičke kodekse. Većina privatnih medija podliježe Etičkom kodeksu Vijeća za štampu.	Većina privatnih medija nema interne kodekse, već poštuje Kodeks novinara Srbije, koji su usvojila dva najveća udruženja novinara: Udruženje novinara Srbije i Nezavisno udruženje novinara Srbije. Također, postoji poseban Kodeks Asocijacije onlajn medija.
Koje su najčešće forme pritisaka koje vlasnici medija i menadžmenta vrše na redakciju ili individualne novinare?	Najčešće forme pritisaka kojim se koriste vlasnici medija i menadžeri su ekonomske prirode. Ovi pritisci vode visokom stepenu samocenzure među novinarima.	Direktne forme pritiska su: prijetnje gubitkom posla i ugovori o radu na određeno vrijeme. Neki novinari (iz većih TV-stanica) su žrtve mobinga.	Zbog straha od posljedica, novinari ne govore otvoreno o pritislima, ali neformalno svjedoče o njima i prilagođavanju rada u skladu sa voljom urednika i vlasnika.	Najčešći pritisci su prijetnje da će doći do gubitka posla zbog nedostatka ugovora o radu i kašnjenja plaća.	Pritisci koje vlasnici medija vrše na novinare više nisu direktni. Oni zavise od konkretne medijske kuće i od samog vlasnika – novinari obično unaprijed znaju šta je dozvoljeno pisati, a šta nije.

**B.3. Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li javni servisi imaju usvojen kodeks o uredničkoj nezavisnosti? Da li novinari rade u skladu sa ovim kodeksom?	Svi javni servisi imaju usvojene interne kodekse o uredničkoj nezavisnosti, ali oni nisu dostupni na njihovim internetskim stranicama. U praksi, ovi kodeksi često nisu poštovani.	U 2017. Makedonska radio- televizija usvojila je interni etički kodeks nakon što su je kritikovale neke medijske organizacije, uključujući Udruženje novinara Makedonije. Kodeks predviđa postojanje etičkog tijela unutar javnog servisa, ali ne osigurava transparentnost imenovanja članova ovog tijela. Rad ovog tijela do sada nije ocijenjen.	RTCG, kao javni servis, ima svoj Etički kodeks. Sastavni dio ugovora o radu čine odredbe ovog kodeksa. Nezavisnost urednika i novinara formalno je na visokom nivou. Ipak, ne postoji odvojeni etički kodeks za novinare. U praksi je evidentan politički uticaj na rad ovog medija.	RTK ima interni Kodeks ponašanja, koji je percipiran kao kvalitetan, ali je urednička nezavisnost loše implementirana u praksi.	RTS i RTV nemaju vlastite kodekse etičkih principa izvještavanja. Uredivačka nezavisnost je propisana zakonom i statutima, ali se u praksi ne primjenjuje dovoljno.
Da li javni servisi imaju interna pravila koja redakciju odvajaju od menadžmenta? Da li su ova pravila poštovana?	Javni servisi su usvojili interna pravila, ali redakcije ne pokazuju nezavisnost u odnosu na menadžment. Česti su politički pritisci na radnike javnih servisa.	MRT ima interna organizacijska pravila, ali to nije garancija da je redakcija nezavisna od menadžmenta. Čak i nakon pada nacionalno-populističke vlade suprotna percepcija i dalje postoji.	Etički kodeks javnog servisa predviđa pravila ponašanja članova Savjeta, direktora RTCG, kao i zaposlenih, ali i etičke principe reklamiranja.	Javni servisi formalno imaju interna pravila, ali redakcije nisu odvojene od menadžmenta.	Oba javna medijska servisa imaju formalna pravila da redakcije drže odvojene i nezavisne od rukovodstva, ali u praksi urednici i novinari nisu nezavisni.

**B.3. Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koje su najčešće forme pritisaka koje vlada izvršava nad medijima ili individualnim novinarima?	Lokalni javni mediji finansiraju se iz opštinskih budžeta, što utiče na njihovu uredničku nezavisnost. Kada se imenuje menadžment javnih servisa, vladajuće stranke imaju jak uticaj.	Disciplinske mjere su česta praksa u javnim servisima – smanjivanje plaća, premještanje zaposlenika na druge (niže rangirane) pozicije u sistematizaciji, profesionalna marginalizacija. Nije ustanovljeno da li je ovo bio slučaj nakon političkih promjena u Skoplju. Međutim, u MRT-u ovo se dešava od sticanja nezavisnosti.	Najočigledniji pritisci na RTCG ogledaju se u smjeni cjelokupnog menadžmenta i dva člana Savjeta. Uspostavljanjem održivog načina finansiranja lokalnih javnih emitera smanjili bi se uticaji na ove medije.	Vladini zvaničnici utiču na uredničku politiku kroz menadžment javnog servisa.	Pritisci su česti i dolaze iz različitih izvora. Državni zvaničnici javno kritikuju rad javnih medijskih servisa i tako na njih vrše pritisak. Sa druge strane, i sami novinari znaju o kojim temama mogu izvještavati.
Koji su najilustrativniji primjeri pritiska vlade nad cijelom redakcijom ili individualnim novinarima?	U junu 2018. direktora i pojedine radnike javne lokalne TV-stanice RTV Unsko-sanskog kantona je smijenila skupština kantona. I drugi lokalni mediji doživljavali su slične pritiske.	U protekle dvije godine cjelokupna situacija je vidno ležernija. Nema dokaza koji ukazuju na trenutne pritiske vlade na redakcije, kakvima smo svjedočili do 2017. Ranije, zabilježene snimke iz ilegalne prakse prislušivanja telefona otkrile su da su između 2009. i 2016. godine vladini dužnosnici ugrozili sigurnost radnika novinara javnih servisa ako nisu prijavili "željene" linije.	Generalna direktorica javnog servisa Andrijana Kadija smijenjena je, formalno, zbog projektnog ugovora te medijske kuće sa jednom nevladinom organizacijom, a njime je, navodno, data ovlast toj organizaciji da utiče na uređivačku politiku RTCG.	Pritisak vlade nad novinarima vrši se preko menadžmenta i urednika, a u vezi sa novinarskim pričama. Skoro da nema kritičkog izvještavanja usmjerenog na rad vlade ili javnih institucija.	Pod političkim uticajem, članovi Upravnog odbora RTV smijenili su direktora programa RT Vojvodina u maju 2016. U 2017. sudovi su donijeli presudu da je smjena nezakonita i obavezali RTV da vrati urednika na njegov položaj. U januaru 2018. ponovo je smijenjen, a sud je još jednom donio odluku u njegovu korist. Ovaj slučaj još uvijek nije okončan.

**B.4. Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li neprofitni mediji imaju usvojene kodekse o pravilima ponašanja i uredničkoj nezavisnosti? Da li novinari poštuju ova pravila?	Postoji samo nekoliko tradicionalnih neprofitnih medija (radiostanice). Postoje online neprofitni mediji u formi nevladinih organizacija, koje finansiraju strani donatori (CIN, Žurnal, BIRN, Analiziraj.ba). Stepenn nezavisnosti ovih medija puno je viši nego u privatnim i javnim medijima.	Postoji samo nekoliko neprofitnih radiostanica u Makedoniji. Postoji također nekoliko novinskih portala koji su osnovani kao neprofitni mediji i koji provode većinu značajnih istraživanja u zemlji. Oni imaju profesionalne redakcije i striktnije se pridržavaju etičkih standarda.	U Crnoj Gori postoji mali broj neprofitnih medija, koji su, zbog nedovoljno finansija, ograničenog dometa i uticaja.	Na Kosovu postoji veoma malo neprofitnih medija. Usklađeni su sa generalnim etičkim kodeksima Nezavisne komisije za medije (za emitere) i Vijeća za štampu (za štampane i online medije).	Neprofitni mediji u Srbiji uglavnom nemaju svoje posebne etičke kodekse. Oni prihvataju Kodeks novinara Srbije. Postoji i Kodeks Asocijacije onlajn medija. Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju sastavio je Savet za štampu.

**B.4. Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koje su najčešće forme pritiska na neprofitne medijske kuće?	Institucije su često zatvorene za saradnju kada se radi o odgovaranju na zahtjeve za pristup informacijama i transparentnosti.	Nema dokaza koji ukazuju na to da su novinari iz neprofitnih medija u protekle dvije godine bili žrtve ozbiljnih pritiska. U protekle tri godine bilo je pravnih tužbi i verbalnih napada na ove novinare od javnih zvaničnika.	Najveći problem s kojim se suočavaju ovi mediji je nedostatak donacija, na kojima zasnivaju svoj rad.	Ponekad ih se naziva "stranim plaćenicima" ili "špijunima" jer primaju sredstva od stranih donatora.	Pritisci se obično vrše putem kampanja u medijima bliskim vladi, a u okviru ovih kampanja novinari koji rade u neprofitnim medijima nazivaju se stranim plaćenicima i izdajnicima. Tokom posljednjih godina napadi vladinih zvaničnika na ove novinare postali su intenzivniji.
Koji su najilustrativniji primjeri pritiska na neprofitne medije?	Verbalne prijetnje nisu rijetke. Linija za pomoć novinarima registrovala je slučaj političara koji je prijetio novinarima Centra za istraživačko novinarstvo.	Nije bilo ovakvih slučajeva.	Nije bilo ovakvih slučajeva.	Nije bilo ovakvih slučajeva.	Ministar Nenad Popović podnio je četiri tužbe protiv istraživačkog portala KRIK, od kojih je u svakoj tražio po milion dinara odštete zbog povrede časti, ugleda i dostojanstva. Tužbe se odnose na četiri teksta objavljena u novembru 2017. godine, u kojima su navedene gotovo iste informacije, zasnovane na dokumentima koji su "procurili" u okviru međunarodnog projekta "Rajski papiri".

**B.5. Koliku slobodu imaju novinari/ke u procesu izvještavanja?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliku slobodu imaju novinari prilikom odabira priče na kojoj će raditi i toga koji će dijelovi priče biti naglašeni?	Prema rezultatima ankete, 19% novinara izjavilo je da se često susreću sa izmjenom tekstova od strane urednika, a njih 13,3% priznalo je da im se često desi da njihov tekst ili prilog ne bude objavljen. Novinarski rad često nije dovoljno cijenjen. Između kvaliteta izvještavanja i lojalnosti određenim političarima, urednici će često izabrati ovo drugo.	Suočeni sa nepovoljnom pozicijom u kojoj se nalaze, novinari i u javnim i u privatnim medijima rijetko rade na osjetljivim temama, a većinom pokrivaju dnevne političke događaje. Debate na privatnim televizijskim stanicama sada su češće nego u javnim.	Novinari uglavnom ističu da su slobodni u radu. Ipak, neki problemi i dalje su prisutni: trećina anketiranih novinara tvrdi da ima mali stepen slobode u izboru tema na kojima će raditi. Novinari imaju više slobode u odabiru ugla iz kojeg će temu obrađivati. Čak 66% anketiranih je kazalo da ima apsolutnu slobodu ili veliki stepen slobode u odabiru vlastitog ugla iz kojeg će analizirati temu.	Novinari s Kosova tvrde da urednici i vlasnici medija imaju tendenciju uticati na njihov rad u slučajevima kada bi priča mogla izazvati probleme u smislu miješanja u finansijske ili druge interese određenih grupa.	Novinari u veoma malom broju medija uživaju ovu slobodu. Nedavno istraživanje pokazalo je da 47% ispitanika ima lično iskustvo uredničkog odbijanja novinarskog prijedloga da se o nekoj temi izvještava. U 39% slučajeva ispitanici su rekli da su urednici tražili od njih da obrade teme za koje nema nikakvog profesionalnog opravdanja.
Koliko često novinari učestvuju u sastancima urednika?	Većina novinara redovno prisustvuje uredničkim sastancima.	Intervjui koje je provelo Udruženje novinara Makedonije ukazuju na to da često novinari većih medija ne prisustvuju uredničkim sastancima.	60% novinara često ili uvijek učestvuje u uredničkim kolegijima.	Mnogi novinari redovno prisustvuju uredničkim sastancima.	62% ispitanih novinara uvijek ili veoma često prisustvuje uredničkim sastancima. Međutim, ovakva praksa u velikoj mjeri zavisi od medija u kome novinar radi.

**B.5. Koliku slobodu imaju novinari/ke u procesu izvještavanja?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Prema mišljenju novinara, koliko sljedeće kategorije utiču na njih: urednici, menadžeri, vlasnici, političari, država?	Prema anketi, novinari se (svakodnevno ili često) susreću sa pritiscima od: političara na vlasti (38%), vlasnika medija (28,5%), urednika (28,5%), oglašivača (23,2%).	Intervjui koje je provelo Udruženje novinara Makedonije ukazuju na to da su urednici veoma uticajni kada se radi o odabiru tema. Još uvijek postoji percepcija da političari utiču na kreiranje medijskog sadržaja.	Istraživanje je pokazalo da i dalje postoji hijerarhija uticaja, na čijem se vrhu nalaze urednici medija, koji u nekoj mjeri utiču na 80% anketiranih novinara. Drugu godinu uzastopno, na drugom mjestu po uticaju su menadžeri medija, koji u nekoj mjeri utiču na rad 53% anketiranih novinara. Vlasnici medija su na trećem mjestu, a najmanji uticaj na novinare imaju vladini zvaničnici i političari. Na posljednjem mjestu su biznismeni. Moguće je da se ovi uticaji ostvaruju indirektno preko urednika.	Novinari tvrde da su urednici najuticajnije pojedinci u njihovom radu.	Anketa provedena u 2016. za potrebe ovog istraživanja pokazala je da najviše uticaja dolazi od urednika – skoro 77% ispitanika se tako izjasnilo. Međutim, ostale studije su pokazale da osnovni izvor uticaja predstavljaju politički akteri.
Koliko novinara prijavljuje cenzuru? Koliko novinara prijavljuje da su osuđeni na samocenzuru zbog straha od gubitka posla ili zbog drugih rizika?	Između 23% i 26% ispitanih novinara je odgovorilo da su cenzura i samocenzura prisutni u njihovim medijima.	U 2018. Udruženje novinara Makedonije je registrovalo samo jedan slučaj cenzure. Novinari se rijetko odlučuju reagovati na slučajeve cenzure u Makedoniji, a kada reaguju, insistiraju na tome da ostanu anonimni.	Mišljenja novinara su podijeljena kada je u pitanju cenzura: 46% anketiranih smatra da ona na njih utiče u nekoj mjeri, dok je 47% novinara mišljenja da je njen uticaj minimalan.	Novinari tvrde da njihove kolege unaprijed znaju šta i kako izvještavati, imajući u vidu svoje prethodno iskustvo sa uticajima koji dolaze od vlasnika ili urednika.	U Srbiji postoji široko rasprostranjeno uvjerenje među novinarima da više ne postoji cenzura, već da prevladava samocenzura. Samocenzura je uzrokovana strahom za finansijsku sigurnost. Lokalni mediji su posebno ranjivi.

C.1. Statistika sigurnosti i nekažnjivosti (Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018; za ubistva 15–20 godina unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makeodnija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj i vrste prijetnji na život novinara i druge vrste prijetnji	Prema podacima Linije za pomoć novinarima, registrovano je 16 prijetnji i pritisaka, uključujući jednu prijetnju smrću.	Jedna verbalna prijetnja smrću je registrovana u periodu izvještavanja.	Jedna usmena prijetnja smrću registrovana je u periodu o kome se izvještava.	Registrovano je 24 slučaja verbalnih i drugih prijetnji. Od ovog, sedam je prijetnji na život novinara.	U konkretnom periodu izvještavanja, zabilježen je 21 slučaj verbalnih i drugih prijetnji.

**C.1. Statistika sigurnosti i nekažnjivosti
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018; za ubistva 15–20 godina unazad)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makeodnija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj stvarnih napada. Koliko novinara je stvarno napadnuto?	Registровано je pet fizičkih napada (jedan pokušaj ubistva, jedan napad na vozilo novinara, pri čemu je uništen i dio imovine medija, i tri fizička napada na novinare). Broj od pet fizičkih napada uključuje i dva slučaja sprečavanja novinara da izvještavaju sa određenih mjesta/skupova uz fizičko nasilje. Dodatno, registrovan je još jedan slučaj sprečavanja novinara da izvještavaju sa određenog mjesta u 2018. godini.	Pet stvarnih napada je registrovano (jedan fizički napad, dva neosnovana pritvaranja novinara, jedno oštećenje imovine novinara, jedno sprečavanje izvještavanja).	Tri stvarna napada su registrovana (jedan pokušaj ubistva, jedno bacanje eksplozivne naprave ispred kuće novinara i jedno paljenje vozila novinara).	Četiri stvarna napada su registrovana (tri novinara su fizički napadnuta i jedan neosnovano pritvoren).	Zabilježeno je sedam stvarnih napada (šest fizičkih napada na novinare i jedan napad na imovinu novinara).
Broj i vrste ubistava. Koliko novinara je ubijeno u proteklih 15 – 20 godina?	Nisu registrovani ovakvi slučajevi.	Oficijelno, nema ovakvih slučajeva.	Jedno ubistvo: 2004. Glavni i odgovorni urednik dnevnih novina Dan ubijen je 2004. godine.	U posljednoj deceniji nije bilo ovakvih slučajeva. Od 1998. do 2005. godine, 14 novinara je ubijeno ili nestalo. 8 ih je ubijeno, dok se preostalih 6 još uvijek smatra nestalim.	Tri ubistva: 1994, 1999. i 2001. godine. Godine 1994. Radislava Dada Vujašinović, novinarka magazina Duga; 1999. godine, Slavko Ćuruvija, novinar, glavni i odgovorni urednik i vlasnik Dnevnog telegrafa; 2001. godine Milan Pantić, dopisnik Večernjih novosti, iz Jagodine.
Broj i vrste prijetnji i napada na medijske institucije, organizacije, medijske i novinarske asocijacije	30, od kojih je najviše upućeno Udruženju "BH novinari".	Nema ovakvih slučajeva.	Registrovan je jedan slučaj. Prostorije dnevnih novina Sloboda oštećene su u oktobru 2017. godine.	Registrovana su dva slučaja. Jedan novinski portal je napadnut tri puta u vrlo kratkom periodu; medijskoj kući je prijećeno putem telefona.	Zabilježeno je devet slučajeva. Udruženja novinara koja su kritički orijentisana prema vladi bila su izložena stalnim pritiscima, napadima i zastrašivanju.

**C.2. Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara/ki?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su državne institucije razvile posebne sisteme zaštite novinara, offline i online? Ako jesu, da li je implementacija osigurana sa dovoljno resursa i stručnoga kadra?	Neki pozitivni pomaci u 2017: Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH objavila je Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u BiH; Ministarstvo pravde BiH je iniciralo sastanke sa ciljem poboljšavanja stepena sigurnosti novinara.	Državne institucije još nisu razvile posebne politike ili mjere za zaštitu novinara. Nekažnjivost još uvijek predstavlja problem.	Državni organi nisu razvili posebne sisteme zaštite. Generalno je mišljenje da je napredak u pogledu rješavanja slučajeva nasilja nad novinarima ograničen.	Sveobuhvatne politike za podršku zaštiti novinara još uvijek nisu razvijene. Državno tužilaštvo je imenovalo tužitelje nadležne za ova pitanja u pet centara. Osnovni sud u Prištini je imenovao koordinatore zadužene za slučajeve prijetnji i napada na novinare.	Sveobuhvatne politike još uvijek nisu razvijene, ali su do sada preduzeti sljedeći koraci: Sporazum o saradnji i mjerama za podizanje nivoa sigurnosti novinara potpisan je 2016. godine; osnovana je Stalna radna grupa radi poboljšanja zaštite novinara, ali je u novembru 2017. pet novinarskih udruženja i asocijacija medija zamrzlo svoje članstvo zbog nezadovoljstva radom grupe.
Postoje li mehanizmi (institucije, program ili budžeti) za monitoring i prijavljivanje prijetnji novinarima, uznemiravanja i nasilja nad novinarima? Ko monitoriše i evidentira napade i prijetnje? Da li državne institucije objavljuju podatke o napadima na novinare? Koje mjere se poduzimaju i ko ih poduzima?	Nema ovakvih mehanizama. Linija za pomoć novinarima još uvijek je jedini mehanizam koji dijeli podatke sa svim institucijama, medijskim organizacijama i internacionalnim organizacijama.	Nema specijalnih mehanizama. Registar Udruženja novinara Makedonije jedina je postojeća baza podataka. Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova potvrđuje problem nekažnjivosti. Od ukupno 59 napada u proteklih pet godina, samo dva počinioca su sankcionisana.	Trenutno ne postoje posebne evidencije prijetnji novinarima, uznemiravanja i napada na novinare. Podaci dobijeni od policije su vrlo uopšteni. Iz Uprave policije je najavljeno da će raditi na uspostavljanju novog radnog mjesta za osobu koja će se baviti ovom problematikom.	Nema takvih mehanizama, ali su poduzete neke mjere: Osnovni sud u Prištini planira razviti bazu podataka prijetnji novinarima i napada na novinare. Kosovska policija već ima bazu podataka, ali se složila s tim da obaveže Sektor za teža krivična djela pri policiji da tretira slučajeve napada na novinare i prijetnji novinarima.	Ne postoje takvi mehanizmi, ali neke mjere su ipak preduzete: Javno tužilaštvo donijelo je Uputstvo o prikupljanju dokaza o zločinima protiv novinara i napadima na internet stranice. Predviđeno je preduzimanje hitnih mjera u slučaju napada na novinare. Informacije o slučajevima koje je prikupilo Javno tužilaštvo prosljeđivane su udruženjima novinara do kraja 2017. godine, ali je ova praksa prekinuta u 2018. Ministarstvo unutrašnjih poslova nije primijenilo nijedno od uputstava i nije počelo voditi evidenciju.
Da li je vlada napade na novinare prepoznala kao kršenje slobode izražavanja? Da li javni službenici prepoznaju značaj problema napada na novinare i da li osuđuju ove napade?	Neki političari i državne institucije počeli su obraćati više pažnje ovom pitanju i sve češće osuđuju napade na novinare u javnim izjavama. Naprimjer, ovakve napade Institucija ombudsmena za ljudska prava prepoznaje u saopštenjima za javnost kao slučajeve kršenja slobode izražavanja.	Javni zvaničnici često osuđuju napade na novinare, ali državne institucije ove napade još uvijek nedovoljno prepoznaju kao kršenje slobode izražavanja.	Državni zvaničnici sve ovakve slučajeve gotovo uvijek osuđuju. Ipak, i dalje je veliki broj slučajeva neriješen i mnogima prijeti zastara, dok su neki slučajevi već zastarjeli.	Javni službenici osuđuju napade, ali samo u ozbiljnim slučajevima.	Iako su državne institucije preduzele neke mjere, to još uvijek nije dovoljno. Državni zvaničnici ne razumiju ulogu novinara u društvu. Oni rijetko osuđuju napade na novinare, a kada to i čine, uvijek to rade selektivno.
Da li postoje usvojeni dokumenti koji pružaju smjernice vojsci i policiji, te zabranjuju uznemiravanje, zastrašivanje i fizičke napade na novinare?	Posebni državni dokumenti ne postoje. Postoje Smjernice za policiju u ophođenju sa medijima i Smjernice za medije u ophođenju s policijom, doneseni uz pomoć OSCE-a. Ipak, ove smjernice treba ažurirati.	Posebni državni dokumenti ne postoje.	Ne postoje posebne zakonske odredbe koje regulišu odnos novinara i policije.	Posebni državni dokumenti ne postoje.	Ne postoje konkretni dokumenti koje su usvojile državne institucije. Jedini postojeći dokument je Uputstvo o prikupljanju dokaza o zločinima protiv novinara i napadima na internet stranice.

**C.2. Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara/ki?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li državne institucije saraduju sa novinarskim asocijacijama po pitanjima sigurnosti novinara? Da li se državne institucije suzdržavaju od objelodanjivanja prijetnji upućenih novinarima?	Neke državne institucije – Ministarstvo pravde i Institucija ombudsmena za ljudska prava – pokazale su volju za bliskom saradnjom sa Udruženjem "BH novinari".	Generalno, saradnja između Udruženja novinara Makedonije i državnih institucija je dobra, ali još uvijek izostaju efekti ove saradnje.	Postoji dobra saradnja Sindikata medija Crne Gore sa Institucijom ombudsmena. Saradnja sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Vrhovnim državnim tužiocem i dalje je u inicijalnoj fazi.	Inicijalna i dobra saradnja je razvijena između Udruženja novinara Kosova i državnog tužilaštva, Osnovnog suda u Prištini i kosovske policije.	Sporazum iz 2016. potpisan sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Republičkim javnim tužilaštvom i novinarskim i medijskim udruženjima doprinio je boljoj komunikaciji, lakšem prijavljivanju slučajeva i detaljnijim informacijama o slučajevima napada i prijetnji. Međutim, broj neriješenih slučajeva još uvijek je veoma velik, iako je to jedan od glavnih ciljeva potpisanog sporazuma. Od 28 slučajeva u 2017. godini, samo jedan slučaj je riješen.
U slučajevima elektronskog nadzora, da li države poštuju slobodu izražavanja i pravo na privatnost? Koji je najnoviji primjer elektronskog nadzora nad novinarima?	Nema dokaza o ovakvim slučajevima.	Nema dokaza o ovakvim slučajevima.	Nema pouzdanih informacija o ovakvim slučajevima.	Nema dokaza o ovakvim slučajevima.	Ne postoje pouzdani dokazi o takvim slučajevima. Ne postoji efikasna kontrola državnih tijela koja su zadužena za elektronski nadzor.

**C.3. Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima/kama?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li postoje specijalne institucije/jedinice posvećene istrazi, procesuiranju, zaštiti i kompenzaciji kada se govori o osiguranju sigurnosti i pitanju nekažnjivosti?	Nema ovakvih institucija/ jedinica. Slučajevi nasilja nad novinarima nisu zasebno registrovani u sudskim bazama podataka i ne mogu se pratiti ili prijavljivati posebno.	Nema ovakvih institucija/ jedinica.	Nema takvih institucija/ jedinica. Postoji jedino Komisija za istrage napada na novinare i imovinu medija, čiji je mandat produžen još dvije godine. Komisija je u prethodnom mandatu istražila 15 slučajeva napada na novinare i uočila brojne propuste i manjkavosti zvaničnih istraga.	Neke mjere su poduzete: Državno tužilaštvo ima koordinatora koji koordinira rad imenovanih lokalnih tužioca vezanih za istragu i procesuiranje napada na novinare. Kosovska policija je odnedavno odlučila da se Sektor za teža krivična djela treba baviti prijetnjama i napadima na novinare.	Ne postoje takve institucije. Postoji samo Komisija za razmatranje činjenica u vezi sa istragama povodom ubistva novinara. U augustu 2018. godine, vlada je proširila nadležnosti Komisije na razmatranje istrage o ubistvima i nestancima novinara na Kosovu u periodu od 2008. do 2001. godine, kao i na ubistva novinara tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji, od 1991. do 1995.
Postoje li specijalne procedure koje se bave napadima na žene, uključujući i novinarke?	Nema ovakvih procedura. Žene na različitim pozicijama u medijima, uključujući novinarke, pod većim su političkim i drugim pritiscima. Institucije nemaju posebne mehanizme za rješavanje ovog problema.	Nema ovakvih procedura.	Nema ovakvih procedura.	Nema ovakvih procedura.	Ne postoje takve procedure.

**C.3. Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima/kama?
(Period izvještavanja: 1. 9. 2017–31. 8. 2018)**

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li državne agencije osiguravaju adekvatne resurse kako bi se pokrile istrage o prijetnjama i aktima nasilja nad novinarima?	Državne agencije često ne osiguravaju adekvatne resurse kada je to potrebno. Praksa pokazuje da kada postoji interes za određeni slučaj, reakcije mogu biti brze i efikasne.	Državne institucije još uvijek nisu osigurale adekvatne resurse.	Resursi nisu dovoljni, a istrage ovakvih slučajeva su spore i bez značajnijih rezultata.	Državne institucije još uvijek nisu osigurale adekvatne resurse. Još uvijek se očekuje učinak najavljene mjere kosovske policije da obaveže Sektor za teža krivična djela pri kosovskoj policiji da djeluje u domenu prijetnji i napada na novinare.	Državne institucije još uvijek nisu osigurale odgovarajuće resurse.
Da li se mjere zaštite pružaju novinarima kada je to potrebno, kao odgovor na prijetnje na sigurnost tih novinara?	Nije bilo ovakvih slučajeva.	Nije bilo ovakvih slučajeva.	Ne postoje dokazi da su primjenjivane takve mjere.	Nema dokaza o ovakvim mjerama.	Neki novinari su bili pod zaštitom policije, ali problem s tim slučajevima je što takve mjere traju predugo. Naprimjer, jedan novinar iz Srbije je pod policijskom zaštitom već više od 12 godina.
Da li su istrage djela protiv novinara, uključujući zastrašivanje i prijetnje, brze, nezavisne i efikasne?	Istražni organi, policija i tužilaštvo rade svoj posao sporo, posebno kada se radi o provođenju efikasne i detaljne istrage napada i drugih krivičnih djela protiv novinara.	Na temelju dokaza Udruženja novinara Makedonije, istrage napada na novinare i prijetnji novinarima ne provode dovoljno brzo i efikasno.	Istrage napada na novinare su spore i često neefikasne. Najteži slučaj ranjavanja Olivera Lakić nije riješen. Samo su dva slučaja napada na novinare riješena tokom 2018. godine, neposredno nakon što su se i desili.	Slučajevi se istražuju brzo i nezavisno, ali su sudski procesi spori.	Istrage se ne obavljaju brzo i efikasno. Još uvijek postoji veliki broj neriješenih slučajeva. Sudski postupci traju predugo, a konačne odluke često izostanu. Slučajevi tri ubistva još uvijek nisu riješeni.
Da li se svi akteri u napadima, uključujući podstrekače, pomagače i saučesnike adekvatno krivično gone?	Kada su počinioci političari, javni zvaničnici ili drugi uticajni pojedinci, često se ne provode efikasni procesi.	Čak ni počinioci napada na novinare nisu kažnjavani, niti se pokreću istrage protiv podstrekača.	I dalje je najveći problem upravo činjenica da akteri ili nalogodavci nikad nisu otkriveni. To je pokazao i najdrastičniji slučaj, ubistvo Duška Jovanovića, gdje je i nakon 14 godina jedino osuđen jedan saučesnik.	Ne. Pravi podstrekači ili oni koji isplaniraju napad ne budu otkriveni.	Samo izvršioци bivaju otkriveni i osuđeni, dok nalogodavci ostaju neotkriveni.
Da li država osigurava adekvatne treninge i kapacitete za policiju, tužioce, advokate i sudije u cilju zaštite slobode izražavanja i novinara?	Do sada su organizovani neki oblici treninga za izgradnju kapaciteta policijskih službenika, tužilaca i sudija, ali još uvijek nisu dovoljni.	Neke forme treninga za policijske službenike i tužioce su organizovane uz podršku OSCE-a u Makedoniji.	Zahvaljujući JUFREX programu, samo u prvoj polovini 2018. godine, kroz više obuka, edukovano je 9 državnih tužilaca, 34 sudija, 7 sudskih savjetnika i jedan tužilački savjetnik. Planirano je da se obuke nastave.	Trenutno na Kosovu ne postoji projekt koji osigurava treninge za tužioce i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinara.	Sporazum o saradnji i mjerama za podizanje nivoa sigurnosti novinara iz 2016. godine predvidio je obuke, ali one još uvijek nisu provedene.

